

Príchod do Európy

zostavené editormi

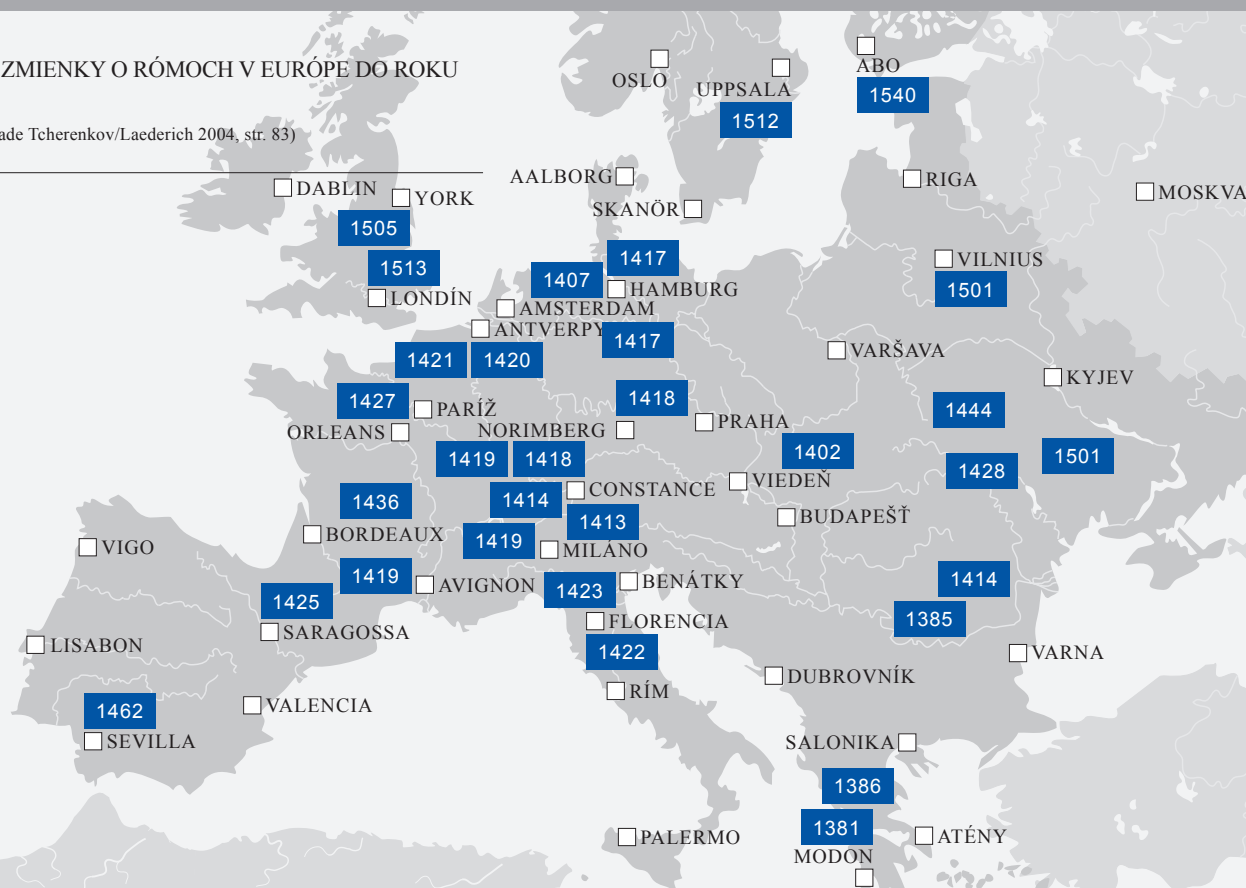
Najstaršie zmienky z Juhovýchodnej Európy | Najstaršie pramen zo Strednej Európy | Rómovia ako organizované skupiny pútnikov | Dôvody migrácie na Západ | Prvá vlna: Migrácia medzi rokmi 1417 a 1421 | Glejty | Ďalšie príchody až do roku 1435 | Nedôvera – vykúpenia sa, deportácie a vyhostenie

➤ *V čase pred rokom 1200 už Rómovia pravdepodobne žili v Byzantskej ríši, a to v oblasti dnešného Grécka. Vďaka tomu, že od roku 1400 vzrastá počet zmienok o Rómoch, môžeme ich cesty po Európe zmapovať pomerne presne. V roku 1450 precestovali Rómovia takmer celú Európu. V tom čase už v strednej Európe prebiehali prvé deportácie a vyhostovania. Tie neskôr viedli k organizovanej perzekúcii.*

PRVÉ ZMIENKY O RÓMOCH V EURÓPE DO ROKU

1600

(na základe Tcherenkov/Laederich 2004, str. 83)

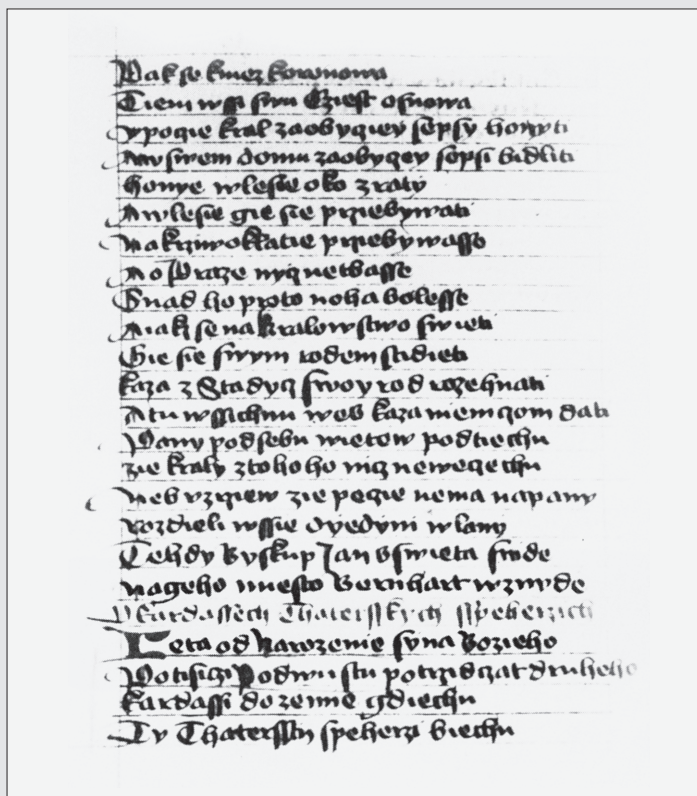
ÚVOD

Neexistujú spoľahlivé zdroje pojednávajúce o histórii Rómov pri ich pobyte v Ázii ako i na počiatku ich príchodu do Európy. Existujú iba akési domnienky, ktorých interpretácia je do veľkej miery aj naďalej predmetom odbornej diskusie. Pravdepodobne

nikdy nebudeme presne vedieť prečo, ako alebo dokonca kedy sa Rómovia usadili v Európe prvýkrát. Z tohto hľadiska obdobie medzi rokmi 1200 až 1500 znamená prelom v histórii Rómov. Od 14. storočia dobové pramene hovoria jasne a bez pochybností, že ľudia, o ktorých píšú, sú Rómovia.

Všeobecne sa usudzuje, že Ró-

movia žili v európskej časti Byzantskej ríše ešte pred 13. storočím. Avšak ani dnes nie je jasné, kedy Rómovia migrovali z nimi obývaných území v Grécku na sever. Rovnako nevieme, prečo a v akom počte opustili Byzantskú ríšu. Najpravdepodobnejšie je, že jednotlivé skupiny sa začali presúvať na sever od polovice 14. storočia. Spoločne

III. 2

Jeden z prvých záznamov o Rómoch v Európe sa pravdepodobne nachádza v staročeskej Dalimilovej kronike. V tejto kronike, ktorá pochádza približne z roku 1310, sa spomínajú „Tatárski špehovia“. Tak ako aj v niekoľkých ďalších prípadoch spojenie medzi daným dobovým prameňom a Rómami nie je jednoznačné.

(Táto kópia Dalimilovej kroniky sa nachádza v Národnej knižnici vo Viedni)

III. 3

Rómsky kováč s pomocníkom, okolo roku 1600.

(z Gronemeyer / Rakelmann 1988, str. 122) (Detail)

dokumenty nehovoria jednoznačne o Rómoch a môžu poukazovať aj na iné etnické skupiny. Od roku 1385 však máme spoľahlivé zdroje hovoriace o Rómoch vo Valašsku v dnešnom Rumunsku. Od toho času sa už zmienky o Rómoch vyskytujú stále častejšie. Tieto dokumenty hovoria o tom, ako skupiny Rómov objavovali európsku zem. V roku 1435 boli už Rómovia známi vo väčšine európskych miest. [III. 1]

Vedomosti o novom etniku však nestúpali úmerne so vzrastajúcim

počtom písomných zmienok. Existujú zmienky o glejtoch, ktoré pochádzajú od cisárov, kráľov aj od samotného pápeža ako aj o legendách o kajajúcich sa pútnikoch, ktoré zabezpečovali priateľské prijatie kresťanstvom. Stredoveké obyvateľstvo ich prijímalo veľmi pohostinne. Spomína sa tiež predpovedanie budúcnosti a čítanie z dlane alebo nečestné správanie, napríklad vreckové krádeže. Obyvatelia európskych miest videli iba to, čo vidieť chceli. Mnohé z najstarších zdrojov opisujú Rómov

ako nemorálnych a bezbožných alebo sú považovaní za špiónov pre Turkov a vo všeobecnosti sú vykresľovaní ako „zradcovia“ a „nelojálni ľudia“, avšak deje sa tak bez akýchkoľvek dôkazov. Najstaršie zmienky o Rómoch na európskej pôde vykresľujú jasný obraz o Rómoch, tento obraz je však skreslený, je to karikatúra, ktorá ešte aj dnes ovplyvňuje predstavy nerómskeho obyvateľstva o Rómoch.

NAJSTARŠIE ZMIENKY Z JUHOVÝCHODNEJ EURÓPY

Od polovice 14. storočia sa v prameňoch pochádzajúcich z juhovýchodnej Európy z času na čas spomínajú skupiny ľudí, ktorých v minulosti učenci považovali za Rómov. Existuje napríklad srbský dokument, v ktorom kráľ Štefan IV v roku 1348 daroval krajčirov, kováčov, výrobcov sediel a nejakých „C'ngarov“ kláštora v Prizreni. „C'ngari“ boli považovaní za „cigáňov“. Je však oveľa pravdepodobnejšie, že v danom liste bolo

vymenované ďalšie remeslo, v stredovekej srbsčine totiž slovo „c'ngar“ znamenalo „obuvník“. [III. 2]

Dokumenty pochádzajúce zo starých rumunských kniežactiev Moldavska a Valašska, v ktorých sa opakovane spomínajú dary v podobe celých spoločenských súprávk, sú prvé, v ktorých sa s určitou istotou spomínajú Rómovia. Dan I, valašský vojvoda, napríklad v roku 1385 potvrdzuje isté dary Konventu Nepoškvrnenej Panny Márie v Tismane, ktoré zahŕňali 40 „salashe“ (výraz odvodený od tureckého pojmu označujúceho rodinu alebo komunitu) „Atiganov“

(„Cigáňov“). V susednom Moldavsku Alexander Dobrý daroval viac ako 31 „chelyadi“ (výraz odvodený od slovanského pojmu pre rodinu alebo komunitu) „Tiganov“ a 12 stanov „Tatarov“ kláštora v Bistrite. Na rozdiel od starších dokumentov v týchto prípadoch sa môže jednať o Rómov. A preto je možné vyvodiť záver, že Rómovia sa usadili na Balkáne najneskôr v druhej polovici 14. storočia.

Rómovia boli v dunajských kniežactvách vítaní kvôli svojim zručnostiam. V snahe natrvalo si udržať ekonomický prínos, ktorý Rómovia predstavovali, vrchnosť a cirkev im čoskoro

A Die Zigeuner nicht inzuladen noch zu gedulden.

Allen vnd yeglichen Churfürsten, Fürsten, Prelaten, Grauen / Herren, vnter Adel / auch den Stetten / des Bundes in dem Landt zu Schwaben / Ein bieten wir: Römischer Kayserlicher, vnd Hispanischer Königlicher Mayestat, Churfürsten / Fürsten, vnd anderer Stände des Bundes zu Schwaben, Botschafften / Haupteleuten, vnd Räte / yez zu Dm versamelt / vnter vndererung willig vnd geflissen / Auch güntlichen gräs, vnd freündlich dienst: wie es dann, ains yeden Stands wesen nach bescheyen soll / zu vor. Vnd sügen ainem yedem Stand, alls volawit zuwissen / Nach dem / wie meniglich waiffte, die Zigeuner, welcher emd vnd out, ym vnd ausserthalb des Bundes Sy bis her, hin vnd wider gezogen. vnd sich enthalten vnd vndereschlaufft, dem gemainen Mann, auf dem Landt, vnd sunst, vast schädlich vnd nachteilig gehandelt. Das wir demnach, in bedachte desselben / Auch auß andern merren redlichen vnd beweglichen gücten Ursachen, für zumal noedürfftig vnd güte angesehen vnd beschloffen haben / Das sich solicher Zigeuner, billich entziffert, Vnd die, in der Bundes Ständ Oberkauten vnd Gebietten / mit eingelassen vnd geduldt werden sollen / Vnd solichs hie mit ainem yeden Bundes Ständ vnuerkünde nit lassen wollen / Vnd ersuchen darauf ainen yeden Bundes Ständ, wie sich das, ains yeden Stands vnd wesen nach / gebüet, zum höchsten, Das sich ain yeder Bundes Ständ, vnd verwandter / solichen vnterem gücten bedendter vnd beschluß / gemess halten / die Zigeuner, in seinen Fürstenthumben, Oberkauten, vnd Gebietten / nit einlassen, gedulden, noch denen, ainichen enthalte vnd vndereschlaufft, zu lassen noch gestatten / Sonnder die selben, austreyben, vnd verweisen. Vnd wo ainicher Bundes Ständ vnd verwandter / solichs züschwer sein wölle, vnd derselb / ainen andern / Umb hilff vnd züzug deshalb ersuchen wölde / Dasselbig, Wie sich / vernög der Bundes Äynung gebüet, vollziehen vnd lassen, vnd das nit vnderlassen wölle / Dann wo sich ainicher Bundes Ständ, in sollichem züzug / frömig halten vnd erzeigen / Vnd dadurch dem andern / oder den Seinen / Schad vnd Nachteil enstehen / Würde wir verursache, den selben Schaden, an Ime, zu erhollen / Geben, vnd mit vnter der Dreyen gemainen Haupt, beider Secret bescheyen, besigelle / An zwainzigsten tag, des Monats Nouembis. Anno .x. Ueirn vnd gwaingig /

III. 4

“Die Zigeuner nicht inzuladen noch zu gedulden” (“Nepozývat ani netolerovat’ Cigánov”). Tento list bol napísaný v roku 1529 federáciou nemeckých miest, vojvodstiev a grófstiev (“Schwäbischer Bund”) a prikazoval, aby “Zigeuner” (“Cigánov”) nevpušťať na ich územia.

(z Gilsenbach 1994, str. 137)

zakázali odísť. Po nejakom čase sa Rómovia stali majetkom štátu, cirkvi alebo veľkých vlastníkov pôdy, čím sa stali otrokmi alebo poddanými na celé stáročia až do času, keď bolo v Rumunsku v roku 1856 otroctvo zrušené.

Ani príchod Rómov do Uhorska nie je možné určiť presne. Od roku 1370 sa v rôznych podobách vyskytuje

slovo “Cigan” ako priezvisko, avšak to neznamená, že tí, ktorí nosili toto meno, boli Rómovia. Bez ohľadu na čas, kedy do Uhorska Rómovia prišli, je potrebné podotknúť, že v Uhorsku boli prijatí s väčšou mierou tolerancie ako v iných krajinách. Ich znalosti pri spracovávaní kovov a pri výrobe zbraní z nich urobilo vyhľadávaných remeselníkov, ktorých

chránil sám kráľ. Súkromné využívanie ich služieb musel odobriť kráľ. Napríklad v roku 1476 obyvatelia mesta Hermanstadt, (dnešné rumunské mesto Sibiu) museli prosiť kráľa Matiaša Korvína o povolenie predtým, ako dali Rómom prácu. [III. 3]

NAJSTARŠIE PRAMENE ZO STREDNEJ EURÓPY

Záznam v “Hildesheimer Stadtrechnung” (účtovnej knihe) datovaný do roku 1407 je všeobecne považovaný za najstaršiu zmienku o Rómoch v Nemecku. Hovorí sa v nej, že: “am 20. September den Tataren für einen halben Stüber Wein gegeben wurde” (20. septembra Tatári dostali nejaké víno). Nedávny výskum však ukazuje, že ľudia, ktorí sa spomínajú v tomto zázname, s

najväčšou pravdepodobnosťou neboli Rómovia. Avšak pomenovanie „Tatári“, ktoré sa používalo na pomenovanie Rómov už od 15. storočia, sa v severnom Nemecku a v Škandinávii používa ešte aj dnes.

V roku 1414 sa v knihe týždenných výdavkov “Wochenausgabebücher” mesta Bazilej spomína “pohan”, ktorému mesto “s milosrdnosťou Božou” darovalo 10 šilingov. Tak isto v tomto prípade nie je isté, či táto zmienka sa týka Róma, pretože v tom čase sa všetci cudzinci označovali za pohany.

V rokoch a desaťročiach, ktoré nasledovali, však bolo označenie „pohan“ v nemecky hovoriacich krajinách bez akýchkoľvek pochyb používané ako synonymum slova „cigán“.

“Cigáni” sa tiež objavili v roku 1414 v Hesensku. Záznam v Hesenskej kronike o príchode „Cigánov“ bol však urobený až 200 rokov potom, ako sa tak stalo, takže dátum nemusí byť úplne presný. Na základe záznamu v “Meißner Chronik”, ktorý bol taktiež urobený až neskôr, markgróf „Cigánov“ vykázal už v roku 1416.

RÓMOVIA AKO ORGANIZOVANÉ SKUPINY PŮTNIKOV

Od roku 1417 kronikári viacerých európskych miest zaznamenali príchod Rómov, ktorých nazývali, v závislosti

od svojich vedomostí a informácií, ktoré tí, čo prišli, o sebe prezradili, „tatári“, „Egyptania“, „egyptský ľud“, „pohania“,

III. 5

Rómski pútnici. Ritina, Jacques Callot, 1622

(z Hancock 1987, str. 15) (Detail)

ČIERNI AKO TATÁRI

Dominikánsky mních Hermann Kerner píše o približne 300 ľuďoch, mužoch a ženách, ktorí samých seba nazývali „Secaner” a ktorí „vyzerali hrozne” a „boli čierni ako „tatári”. Viedli ich, ako povedal mních, vojvoda a gróf, ktorí nad nimi mali právomoc. „Secaner” ukazovali glejty od princov, predovšetkým od Žigmunda, vládcu Svätej ríše rímskej, a preto boli „priateľsky prijati”. Kronikár vysvetľuje, prečo sa usadili pod mestskými hradbami: „Mnohí z nich boli zlodeji a v meste by riskovali, že ich chytia.” Zdá sa, že v prípade predpokladanej alebo dokázanej krádeže glejty Rómov neochraňovali

„Saracéni” alebo aj „Cigáni”.

Do miest strednej a západnej Európy Rómovia prišli vo veľkých skupinách vedených ľuďmi s aristokratickými titulmi a nárokovali si status pútnikov. Na základe dobových opisov tieto „skupiny pútnikov“ pozostávali z 30, 100 alebo niekedy až viac ako 300 ľudí, ktorí cestovali peši alebo na koňoch. Ak im nebol povolený vstup do mesta, usadili sa v jeho okolí. Ich vodcovia nazývali samých seba „vojvodami“ alebo „grófmi“. Disponovali právnou mocou nad svojou družinou, mali lepšie šaty ako ostatní a vždy cestovali na koni. [III. 6]

Na základe kroník sa vodcovia týchto skupín pri príchode oficiálne predstavili miestodržiteľom miest. Často sa mohli prezentovať glejtami alebo odporúčaniami od náboženských aj sekulárnych vládcov, ktoré im mali zabezpečiť bezpečný prechod a ochranu pred najrôznejšími útokmi. Údajný náboženský motív ich cestovania im mal zabezpečiť priateľské prijatie. Stredoveká

spoločnosť kládla veľký dôraz na zvyk poskytnúť pútnikom jedlo, ubytovanie a peniaze, zvyk, ktorý Rómom padol veľmi vhod. Záznamy v účtovných knihách viacerých miest dokazujú, že táto kresťanská povinnosť bola naplnená všade tam, kde sa Rómovia zastavili, prinajmenšom pri ich prvej návšteve.

Na to, aby boli považovaní za pravých pútnikov, museli Rómovia preukazovať pokánie, ktoré obvykle zanechávalo silný dojem. Rómovia často vysvetľovali svoje putovanie ako sedemročnú púť kajúcnikov, ktorá im bola nariadená kvôli ich dočasnemu odlúčeniu sa od kresťanstva. Neskôr sa pridali ďalšie dva dôvody: odmietnutie prijať Jozefa a Máriu a útek Izraelitov z Egypta.

Myšlienka vydávať sa pri odchode z Grécka za pútnikov a zvýhodniť tak svoje postavenie pravdepodobne vznikol pri kontakte s kresťanmi, ktorí sa dočasne zastavili v Epire na Peloponéze na svojej ceste do Svätej zeme. Tak isto „Malý Egypt”, ktorý bol v dokumentoch

datovaných od roku 1418 označovaný za krajinu, z ktorej Rómovia pochádzali, je možné spojiť s usadlosťou „Cigánov” – mestom „Gyppe” neďaleko Modonu (na Peloponéze). „Malý Egypt” (oblasť na Peloponézskom polostrove) v minulosti kronikári považovali za „naozajstný“ Egypt – krajinu, cez ktorú preteká rieka Níl. V spojitosti s týmto mylným označením Rómov sa vyvinulo aj ich najbežnejšie pomenovanie „Egyptania” a jeho mnohé variácie – „Gypsies”, „Gitans”, „Egypter”, ktoré sa používajú dodnes. Je pravdepodobné, že spočiatku do Európy prišiel iba obmedzený počet Rómov. Záznamy o Rómoch v susediacich krajinách a regiónoch sa objavujú iba v krátkych časových intervaloch a mená vodcov (Andreas, Michael) sú vždy rovnaké. Rôzne záznamy týkajúce sa ich počtu viedli k záveru, že pohromade zostávalo iba jadro skupiny. Zdá sa, že menšie skupiny sa oddeľovali od celku a vydali sa odlišnými cestami.

DÔVODY MIGRÁCIE NA ZÁPAD

Migrácia Rómov do krajín strednej a

západnej Európy sa časovo zhoduje s obdobím tureckej invázie do juhovýchodnej Európy. Pri svojom dobývaní Balkánu Turci ničili mestá aj kláštory. Spustošené boli celé oblasti. Je logické, že Rómovia

opustili tie miesta, ktoré boli zničené vojnou.

Väčšina Rómov však zostala v oblastiach, ktoré sa dostali pod tureckú nadvládu. Jedným z dôvodov bolo aj to,

pred represáliami v hanzových mestách. Nie je jasné, či predstavitelia mesta uplatňovali striktné tresty alebo či obyvatelia miest prahli po pomste. V každom prípade časť tejto skupiny sa v prvých mesiacoch roku 1418 presunulo do južného Nemecka. Píše sa, že mesto Frankfurt dalo v júni toho roka "tým biednym ľuďom z Malého Egypta" 4 libry a 4 šilingy na chlieb a mäso. Prislúchajúci záznam je, mimochodom, najstaršou zmienkou o "Malom Egypte" ako o krajine pôvodu Rómov.

III. 5 (Vyňaté a preložené z Gilsenbach 1994, str. 49f.)

III. 6

Rómski pútnici. Ritina, Jacques Callot, 1622

(z Hancock 1987, str. 15) (Detail)

že Rómovia sa v dunajských kniežactvách dostali do otroctva. A pravdepodobné je aj to, že situácia Rómov sa v porovnaní s predchádzajúcimi vládcami pod Osmanskou nadvládou nezhoršila. Bez ohľadu na

to, čo sa uvádza v dobových textoch, náboženská motivácia migrácie je veľmi nepravdepodobná predovšetkým preto, že Osmanská ríša bola oveľa tolerantnejšia k odlišným vieram ako napríklad kresťanské

kráľovstvá v Európe. Rómovia pravdepodobne využili náboženské dôvody svojho odchodu hlavne preto, aby si zabezpečili priateľské prijatie kresťanskou populáciou.

PRVÁ VLNA: MIGRÁCIA MEDZI ROKMI 1417 A 1421

V roku 1417 prechádzala skupina Rómov cez Lüneburg, Hamburg, Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund a Greifswald. Dominikánsky mních Hermann Cornerus podáva správu o cudzej, do tej doby úplne neznámej putujúcej skupine ľudí, ktorí prišli vo veľkom počte z východu do oblasti Alamánie a pokračovali až na nemecké pobrežie. Jeho "Chronicon" poskytuje prvú obsiahlu správu o príchode veľkej skupiny Rómov do Európy. [III. 5]

Približne v rovnakom čase sa "Cigáni" objavili v Alsasku. V mestskej kronike Štrasburgu, ktorá bola napísaná až v

16. storočí, je rok 1418 označený za rok príchodu "Zeyginger" a podľa záznamu "mali dosť peňazí a neublížili ani muche". Podľa kronikára prišli z „Epirusu“, ktorý bežní ľudia nazývajú tiež „Malý Egypt“. Spoľahlivejšie a presnejšie informácie pochádzajú z Colmaru. Toto mesto navštívilo v auguste 1418 približne 300 "pohanov", za ktorými po troch dňoch od ich odchodu prišlo 100 ďalších. Okrem už známych faktov sa po prvýkrát píše aj o rómskych náušniciach, špecifických šatách, ktoré nosili ženy, aj o umení veštenia z ruky.

V roku 1418 sa objavili záznamy o príchode Rómov aj do Švajčiarska, neskôr o vzrastajúcom počte skupín, ktoré prišli do Francúzska. 22. augusta

1419 sa v Chatillon-en-Dombes objavili "Saracéni" vedení vojvodom „Andrém z Malého Egypta“. V januári 1420 "vojvoda Andreas" a jeho 100 členná skupina prišli do Bruselu. V marci toho istého roka bol zaznamenaný ich príchod do Deventeru (Holandsko). Je možné, že táto správa hovorí o tej istej skupine, ktorá prišla až do Francúzska. Týmto si však nemôžeme byť istí. V roku 1421 sú zaznamenané príchody do Brúg a Monsu, pričom do Monsu prišli Rómovia dvakrát. 8. októbra prišlo 80 ľudí pod vedením „vojvodu Andreea z Malého Egypta" a predložilo glejt vystavený vládcom Sigismundom. 20. októbra prišla druhá skupina, ktorej vodcom bol Michael a ktorý tvrdil, že je bratom už spomínaného Andreeasa. [III. 1]

GLEJTY

Historické pramene často prinášajú správu o tom, že rómski vodcovia so

sebou prinášali glejty. Takéto dokumenty boli predchodcami dnešných cestovných pasov a boli určené jednej osobe (v tomto prípade kniežaťu, alebo vojvodovi), ktorému garantovali voľný a čo je dôležitejšie, bezpečný prechod istým

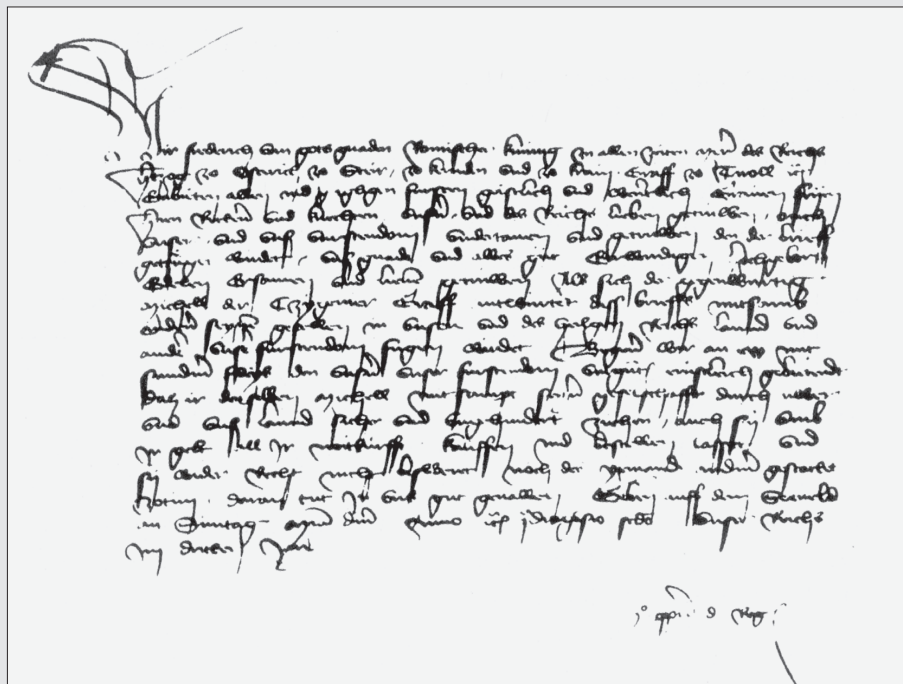
územím. Pravosť týchto dokumentov je otázná. Ale aj keď sa tieto dokumenty často kopírovali a kolovali medzi skupinami, alebo, ako to bolo v stredoveku pomerne častým zvykom, vyrábali sa falzifikáty, je isté, že Rómovia dispono-

Z glejtu od kráľa Žigmunda vydaného 17. apríla 1423 na Spiši (Slovensko):

“Náš verný Ladislav, cigánsky vojvoda a tí, ktorí prišli s ním, Nás ponížene žiadali, aby sme im preukázali Našu dobrú vôľu. Teší Nás, že Nám adresovali svoju žiadosť, a preto sme im vystavili tento list. Keď sa vyššie spomínaný Ladislav a jeho ľudia objavia v akomkoľvek meste Našej ríše, žiadame, aby sa s nimi nakladalo s dôverou. Preukážte im ochranu v každom smere tak, aby vojvoda Ladislav a jeho Cigáni, jeho poddaní, mohli zostať vo vašom meste bez akýchkoľvek prekážok. Ak by medzi nimi boli aj iní ľudia alebo by sa vyskytli nejaký nepríjemný incident, potom je Našou vôľou, bez akýchkoľvek pochybností, aby iba vojvoda Ladislav, a nie niekto z vás, mal právo udeliť trest alebo oslobodiť vinníka.”

III. 8

(Preložené z Mayerhofer 1988, str. 13)

III. 7

vali aj pravými cestovnými dokumentmi.

Nepochybne pravý a často aj spomínaný je glejt vystavený kráľom Žigmundom Luxemburským na Kostnickom koncile (1414 – 1418). Rómovia tvrdili, že: „...ich predkovia v Malom Egypte odpadli od viery, ” a preto im najvyšší svetský predstaviteľ kresťanstva v tomto dokumente garantuje “ochranu a slobodný pohyb cez krajiny a mestá”. Sebastian Münster, ktorý videl kópiu tohto listu o niekoľko desiatok rokov neskôr, uvádza vo svojom diele „Cosmographia universalis“, ktoré bolo vydané v roku 1550, Lindau ako miesto vzniku listu, ale neuvádza presný dátum.

Okrem glejtov vydaných kráľmi mali Rómovia k dispozícii aj glejty vydané inými sekulárnymi autoritami.

Garancia bezpečného cestovania od jednotlivých šľachticov bola výhodná predovšetkým v oblastiach mimo územia Svätej ríše rímskej, kde kráľovské listy neboli platné.

Vo svetle európskej nejednotnosti a z toho vyplývajúcej potreby zabezpečiť si ochranu v mnohých nezávislých územiach a krajinách si Rómovia čoskoro začali hľadať spôsob, ako získať glejt, ktorý by bol platný všade. Takýto dokument v tej dobe mohol vydať iba predstaviteľ druhej svetovej mocnosti – pápež. Prvá známa zmienka o pápežskom glejte je z roku 1422. Do obehu sa dostalo mnoho jeho kópií, v ktorých sú uvádzané rôzne mená a líši sa aj jeho obsah, a preto tieto dokumenty vzbudzujú podozrenie. [III. 10]

Nový dokument priniesla do Regensburgu v roku 1425 prvá skupina Ró-

mov. Bol to pravdepodobne pravý list vydaný na Spiši (Zips) v roku 1423 zabezpečujúci ochranu, ktorý adresoval kráľ Žigmund vojvodovi Ladislavovi a jeho „Cigánom“. Okrem osobnej ochrany už spomínaného Ladislava Žigmund v tomto liste potvrdzuje aj jeho právomoc nad jeho sprievodom. List obsahuje aj ďalšie dôkazy o tom, že neexistuje spojenie medzi touto skupinou a skupinami spomínanými predtým. Meno vojvodu, ktorý je označovaný za verného nasledovníka kráľa, sa zvyčajne vyskytuje v Maďarsku a v Poľsku. Pretože sa v liste nespomína putovanie Rómov a nie je tam ani zmienka o pôvode „Cigánov“, je možné predpokladať, že v Maďarsku už nejaký čas boli. Pravdepodobne boli súčasťou druhej vlny imigrácie, ktorá sa odohrala v úplne inom kontexte. [Ils. 7, 8]

ĎALŠIE PRÍCHODY AŽ DO ROKU 1435

Anonymný obyvateľ Paríža nám zanechal jeden z najobsažnejších a najfarbistejších opisov tohto obdobia. Vo svojom “Journal d’un bourgeois de

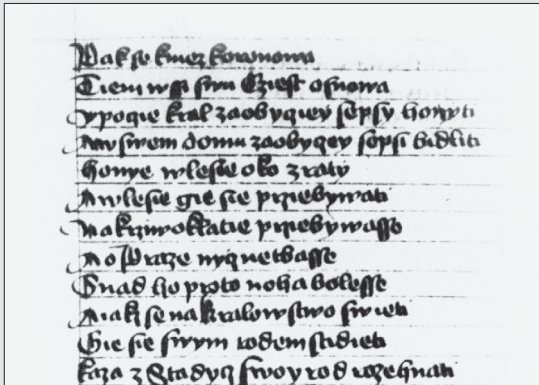
Paris” opisuje, ako 17. augusta 1427 spočiatku 12 “kajúcnikov” – “jeden vojvoda, jeden gróf a 10 ľudí, všetci na koňoch” – prišli k bránam Paríža v tom čase okupovaného Angličanmi a ktorých ochraňoval glejt pápeža Martina V. Tvrdili, že absolvovali púť do Ríma, aby tam vyznali svoje hriechy,

pretože sa odlúčili od viery a boli preto vyhnaní zo svojej krajiny. Pápež im nariadil pokánie, pri ktorom mali sedem rokov cestovať po zemi bez toho, aby čo i len raz „spali v posteli”. [III. 9] Iba 3 týždne potom sa „vojvoda Tomáš”, prichádzajúci z „cudzej a veľmi ďalekej krajiny“ s približne štyridsaťčlennou

III. 7

Glejt kráľa Friedricha III pre grófa Mich, 15. apríl 1442.

(z Gilsenbach 1994, str. 81)

III. 10

Jeden z pápežských glejtov pre Rómov, tento bol údajne vystavený pápežom Martinom v roku 1483.

(Hancock 2002, str. 30)

ZÁZNAM ANONYMNÉHO OBČANA PARÍŽA

Z meštiackeho pohľadu, predvoj dvanástich bol 29. augusta nasledovaný veľkou skupinou viac ako 100 mužov, žien a detí. Správcovia mesta im zakázali vstup do hlavného mesta a vyhradili im miesto na rozloženie tábora neďaleko Kaplnky Sv. Denisa, ktorá bola v tom čase situovaná severne od mesta. Rómovia zjavne vzbudili veľa pozornosti, pisateľ tohto denníka zaznamenal, že sa na nich prišli pozrieť zvedaví ľudia z celého Paríža. Pridal vyčerpávajúci opis ich vzhľadu a vymenoval aj všetky obvinenia, ktoré boli voči cudzincom vznesené (predpovedanie budúcnosti, krádeže, mágia,...). Zároveň ale vraví, že ich nemôže potvrdiť. Keď sa klebety o nekresťanskom správaní Rómov dostali až k biskupovi Paríža, poponáhlal sa navštíviť rómsky tábor a exkomunikoval všetkých, ktorí ukázali ruky vešticiam. Nehovoriac o pápežských glejtach, exkomunikácia Rómov sa zdala byť zbytočná, pretože biskup sám ich považoval za „pohanov“. Z La Chapelle boli jednoducho vyhnaní. Opis týchto udalostí sa končí poznámkou, že Rómovia sa 8. septembra 1427 pohli smerom k Pontoise.

III. 9

(Vybrané a preložené z Gilsenbach 1994, str. 68f.)

družinou objavil neďaleko Amiens. Po dôkladnom preštudovaní pápežského glejtu sa mestská rada rozhodla dovoliť cudzincom vstúpiť do mesta a venovať im „8 parížskych livier“ z mestskej pokladnice ako almužnu. Na základe dátumu, takmer identických slov opisujúcich ich príchod a listu od pápeža Martina V sa vedci domnievajú, že vojvoda Tomáš a vođa Rómov, ktorí sa usadili neďaleko La Chapelle, ktorý

však nebol detailne opísaný, bola tá istá osoba.

V roku 1429 holandské mesto Deventer ako aj mestské rady iných holandských miest ubytovali ľudí z „Malého Egypta“. Záznamy mesta sú zaujímavé tým, že sa v nich po prvý raz v Holandsku objavuje pojem „pohan“. Od tohto času bol tento pojem bežne používaný na označenie Rómov. Príchody Rómov do Durínska sú na

nemeckej pôde výnimočné. Zdá sa, že Rómovia, ktorí prišli do Erfurtu (v roku 1432) a do Meiningenu (v roku 1435), nemajú s predchádzajúcimi skupinami nič spoločné. Pravdepodobne patrili k druhej vlne imigrantov prichádzajúcich z Maďarska.

NEDÔVERA – VYKÚPENIE SA, DEPORTÁCIE A VYHOSTENIE

Tým, že deklarovali svoje cesty ako nábožensky motivované a tiež glejty zabezpečili Rómom priateľské prijatie pri ich prvotnom vstupe do strednej a západnej Európy. Avšak už od samého začiatku obyvateľstvo, predovšetkým v nemecky hovoriacich krajinách, považovalo „Cigánov“ za podozrivých. Veľmi skoro bol ich nezvyčajný „hrozivý“ výzor, ako napríklad tmavá pleť, spájaný s negatívnymi vlastnosťami a spoločensky neprijateľným správaním.

Existuje len veľmi málo neutrálnych opisov, ale existuje mnoho negatívnych. Už v najstarších prameňoch sa Rómovia opisovali ako nespútaný, bezbožný národ postrádajúci dobré mravy. Na počiatku ich zlej reputácie „prefikovaných zlodejov“ boli drobné krádeže a podvody. Predpovedanie budúcnosti, ktoré mohlo byť iba zásterkou pre okrádanie okoloidúcich. Toto mohlo vzbudiť nevôľu náboženských predstaviteľov. Predstavitelia cirkvi videli za trikmi Rómov „čarodejníctvo a mágiu“ a obávali sa o duchovnú spásu svojich veriacich.

Predpovedanie budúcnosti a krádeže boli v dobových prameňoch často zaznamenávané, ihneď spájané

s etnickým pôvodom a vykreslené ako typická charakteristika Rómov. Často sa výčitky týkali aj špionáže Rómov v prospech Turkov, avšak tieto praktiky neboli potvrdené. Aj keď ani jeden Róm nebol obvinený zo špionáže, ľudom sa na celé stáročia zapísal do povedomia obraz Rómov ako „zradného a neverného“ národa.

Už pri prvom stretnutí s Rómami ich obyvatelia európskych krajín tolerovali iba na krátky čas. Po čase, keď boli Rómovia prijímaní (viac alebo menej) privetivo, sa obyvatelia európskych miest snažili zabrániť Rómom usadiť sa u nich. Spočiatku boli almužny pre Rómov určené „na uctenie si Boha“,

III. 11
Návšteva Cigánov. Neznámy autor, 1490. Vlnená tapiséria.
(Fraser 1992, str. 101)

neskôr sa zmenili na akési „výkupné“, keď sa prostredníctvom almužny snažili ľudia zbaviť otravnej prítomnosti pútnikov. Prvý takýto prípad sa udial v meste Bamberg. V mestskej kronike sa v roku 1463 objavil záznam, že „Cigánom“ dali 7 libier, „darum, dass sie von stund an hin wegschieden und die gemein unbeschädigt liessen“ (pod podmienkou,

že opustia mesto a nebudú mu škodiť). Keď sa aj napriek zákazom vstupu, napriek hrozbám a neskôr aj napriek vykonaným exkomunikáciám, deportáciám a vykupovaniu „Cigáni“ vracali, odohralo sa násilné vyhostenie. Kvôli narastajúcej nedôvere a zväčšujúcemu sa nepriateľskému postojovi voči cudzincom pristúpili miestne samosprávy

európskych miest drastické kroky. Edikt kurfirsta Albrechta Achillesa z Brandenburgu z roku 1482, ktorý zakazuje „Cigánom“ pobývať na jeho území a deklarácia prijatá počas „Reichstagu“ (parlamentnej schôdze) v Lindau v roku 1497, ktorou boli „Cigáni“ postavení mimo zákon, boli prvými krokmi k „perzekúciám Cigánov“. [III. 4]

Bibliografia

Fraser, Angus (1992) The Gypsies. Oxford / Cambridge: Blackwell | *Gilsenbach, Reimar (1994) Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599. Frankfurt am Main: Peter Lang* | *Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988) Die Zigeuner. Reisende in Europa. Köln: DuMont Buchverlag* | *Hancock, Ian (1987) The Pariah Syndrome. An account of Gypsy slavery and persecution. Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers* | *Hancock, Ian (2002) We are the Romani People. Ame sam e Rromane džene. Hatfield: University of Hertfordshire Press* | *Mayerhofer, Claudia (1988) Dorfzigeuner. Kultur und Geschichte der Burgenland-Roma von der Ersten Republik bis zur Gegenwart. Wien: Picus Verlag* | *Tcherenkov, Lev / Laederich, Stéphane (2004) The Rroma. Volume 1. History, Language and Groups. Basel: Schwabe Verlag* | *Vossen, Rüdiger (1983) Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung. Frankfurt am Main: Ullstein*